FICSOR MIHÁLY*

Közös jogkezelés az Európai Unió intézményeinek gyakorlatában: verseny és integráció kontra működőképesség és kulturális szuverenitás

1. Bevezetés

Ez a cikk két leíró jellegű résszel kezdődik, egyrészt a kulturális identitás és sokszínűség védelméről szóló, az Európai Unióra és tagországaira kötelező nemzetközi normákról, másrészt az Unió Alapszerződéseinek az irányadó rendelkezéseiről.

Ezután annak áttekintése következik, hogy mennyire és miként veszik (vagy nem veszik) figyelembe az EU intézményei – mindenekelőtt az Európai Bizottság (a továbbiakban: EB vagy Bizottság), az Európai Parlament (a továbbiakban: EP) és az Európai Bíróság (a továbbiakban: EUB vagy Bíróság) – az említett nemzetközi normákat, illetve alkalmazzák a kultúrát érintő hatáskörökre, az identitásra és a sokszínűség védelmére vonatkozó közösségi szabályokat. Mint a jogalkotás- és alkalmazás főbb mozzanatainak az elemzéséből kitűnik, az említett közösségi szabályok iránt gyanakvás és vonakodás nyilvánul meg, s bár hivatkoznak rájuk és hangsúlyozzák tiszteletben tartásukat, az elfogadott uniós szabályok nem feltétlenül állnak velük összhangban, sőt néha kifejezetten ellenük hatnak.

A jogi szabályozásnak *és azok érvényesítésének* ezek a vonásai főleg az EB törekvéseiben nyilvánulnak meg, ami jórészt annak státuszából és feladataiból is adódik. A Bizottság elsősorban az Unió kizárólagos vagy a tagországokkal megosztott hatásköreire fordít figyelmet; olyan hatáskörökre kevésbé vagy egyáltalán nem, amelyek a tagországokéi *és*

---

* A Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja, a Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) volt főigazgató-helyettese.

az EU csak másodlagos, 'kisegítő' szerepet játszhat. Az EB egyes hatásköröket – például a gazdasági versenyre *és* a közös piac létrehozására vonatkozókat – olyan módon gyakorol, hogy sokszor figyelmen kívül hagyja a tagállamok kulturális szempontjait és a közös jogkezelés széles körben megnyilvánuló természetesmonopólium-jellegét.

Az EP működése viszont az Unió és a tagországok valamennyi hatáskörét érinti; s kiterjedhet a politika, a gazdaság, a kultúra, a társadalmi élet minden területére. Ebből adódik, hogy – egyebek mellett – a tagországok kulturális érdekei is figyelmet kapnak az EP tevékenységében. Mint ahogyan az az egyes vitás kérdések lenti áttekintésből kitűnik, a kulturális sokszínűség védelme *részesült* az EP-től kapott legtöbb *támogatás*ban az EU intézményei közül, és ugyancsak az EP ismerte el igazán a *közös jogkezelők (*a továbbiakban: kjk-k) tevékenységének a jellegzetességeit – amiből következően nem tekinthetők csak holmi üzleti 'szolgáltatásnak' –, és a tagállamok kulturális életében és az alkotómunka támogatásában játszott szerep*ük fontosságát*.

Ami az EUB ítélkezési gyakorlatát illeti, sajátos kettőség nyilvánul meg a közös jogkezelés *kérdéseit illetően.* Az a benyomása lehet az elemzőnek, mintha a fent említett nemzetközi kötelezettségek és közösségi szabályok nem léteznének (ami – mint ahogy az a lentiekből kitűnik – nem feltétlenül csak a Bíróság hozzááll*ásán múlik*), de vannak olyan ítéletek, amelyekben ennek ellenére tükröződnek a közös jogkezelés integritásához fűződő *érdeke*k; olyan módon is, hogy a Bíróság néha szembemegy az EB túlzó föderalista törekvéseivel is.

A cikk rövid összegzéssel zárul; annak körvonalazásával, milyen változtatások lennének indokoltak, ahhoz, hogy némileg helyreálljon a megbomlott egyensúly a verseny és az integráció erőltetése, és a EU tagállamok kulturális szuverenitása és a közös jogkezelés működőképességéhez fűződő érdekek között.

2. Nemzetközi alapelvek és az EU intézményeit és tagországait kötő normák

Az UNESCO 2001. évi Közgyűlése Egyetemes Nyilatkozatot (a továbbiakban: Nyilatkozat) fogadott el a kulturális sokszínűség védelméről. Ennek az írásnak a szempontjából – az EU intézményei és tagországai számára szóló üzenetként – elegendő a Nyilatkozatban rögzített három alaptételre utalni.

- [A] kulturális sokszínűség éppolyan fontos az emberiség számára, mint a természet számára a biodiverzitás.[1]
- [M]inden embernek joga van arra, hogy önmagát kifejezze, hogy alkotásait az általa választott nyelven, kiváltképpen az anyanyelvén, létrehozza és terjessze.[2]
- Különös figyelmet kell fordítani [...] a kulturális javak és szolgáltatások egyediségére, amelyek, mint az identitás, az értékek és a jelentéstartalom hordozói nem kezelhetők pusztán áru vagy fogyasztói cikk gyanánt."[3]

A Nyilatkozatnak ezek a tételei különös figyelmet érdemelnek annak fényében, hogy milyen tendenciák tapasztalhatók az EU-ban a szerzői jogot és a közös jogkezelést illetően; mint amilyen a piac és a verseny elveinek egyoldalú érvényesülése, a tagállamok nemzeti identitása szempontjából fontos kulturális szempontok gyakori figyelmen kívül hagyása, s az EU-alapszerződések rendelkezéseit is sértő központosító és uniformizáló törekvések.

A Nyilatkozatnak nincs kötelező hatálya. Négy évvel később azonban egy nemzetközi szerződés jött létre a Nyilatkozat tételeire épülve. A Kulturális kifejezések védelméről és előmozdításáról szóló UNESCO Egyezmény tervezetét egy tizenkéttagú 'interdiszciplináris' munkacsoport készítette el 2003 decemberétől 2004 közepéig, amelynek bár csak társelnöke volt ennek a tanulmánynak a szerzője, a másik – közgazdász – társelnök[4] a feladat jogi jellegére hivatkozással gyakorlatilag rá bízta az egyezménytervezet szövegének a kialakítását.

Az Egyezményt az UNESCO 2005. évi közgyűlésén fogadták el és 2007-ben lépett hatályba.[5] E tanulmány véglegesítésekor[6] nem kevesebb mint 157 ország, köztük az EU 27 tagállama volt már részese, továbbá külön maga az EU. A világ minden nagy kultúrával és gazdasággal bíró országa is ratifikálta vagy csatlakozott hozzá, kivéve Oroszországot és az Egyesült Államokat.

---

1 A Nyilatkozat 1. cikkelye, https://www.unesco.org/en/legal-affairs/unesco-universal-declaration-cultural-diversity.

2 A Nyilatkozat 5. cikkelye.

3 A Nyilatkozat 8. cikkelye.

4 Carlos Moneta, argentin közgazdász. A társelnökök döntő szerepéről külön szólt Koïchiro Matsuura, az UNESCO akkori főigazgatója egy 2004. március végi beszédében (ld. az UNESCO DG/2004/038. számú dokumentumának a 2. oldalát; megtalálható itt: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000134171_eng.)

5 Magyarországon kihirdette a 2008. évi VI. törvény.

6 2025. április 15-én.

A munkacsoport által kidolgozott tervezet közel állt az Egyetemes Nyilatkozat szellemiségéhez, de a véglegesítése során némileg átalakult akként, hogy a nemzetközi (így különösen a Kereskedelmi Világszervezethez kapcsolódó) kereskedelmi szerződések (mindenekelőtt a Szolgáltatások kereskedelméről szóló általános egyezmény – GATS[7]) globalizációt szolgáló szabályai alóli 'kulturális kivételek' alkalmazhatósága kapott nagyobb hangsúlyt benne.

Mindazonáltal az egyezménytervezet szellemisége és számos alapvető elve szöveghűen is megmaradt; így például a preambulumnak ezek az elemei:

> "[...] a kulturális sokszínűség *az emberiség közös örökségét képezi*, amelyet ápolni és őrizni kell mindenki javára;
>
> [...] ez a sokszínűség *az emberiséget alkotó népek és társadalmak azonosságtudatának* és kulturális kifejezésmódjainak egyediségében és *sokféleségében testesül meg*;
>
> [...] *a nyelvi sokszínűség a kulturális sokszínűség egyik alapvető eleme*;
>
> [...] a kulturális tevékenységek, áruk és szolgáltatások mind gazdasági, mind kulturális természetűek, mert *azonosságtudatot, értékeket és jelentéseket hordoznak, és ezért nem kezelhetők úgy, mintha kizárólag kereskedelmi értéket hordoznának.*" *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Az utóbbi preambulumbekezdésben foglaltak alapvető fontosságú elvet rögzítenek, amelynek messzemenően érvényesülnie kell (a szerzői jog és a közös jogkezelés EU-n belüli státuszára gondolva inkább azt kell mondanunk: érvényesülnie kellene) a szerzői jog és a közös jogkezelés szempontjából.

Az Egyezménynek a munkacsoport által elkészített tervezetéből a nemzetközi kereskedelmi szabályozással szembeni 'kulturális kivételek' megerősítését szolgáló és a kulturális szuverenitást hangsúlyozó számos rendelkezés megmaradt az elfo-

---

7 Magyarországon kihirdette az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

gadott változatban is, különösen az 5., 6. és 7. cikkben, amelyeknek leglényegesebb rendelkezései a következők:

> 5. cikk 1. bekezdés: „*A Felek [...] újólag megerősítik szuverén jogukat arra, hogy megfogalmazzák és megvalósítsák kulturális politikájukat*, és hogy intézkedéseket fogadjanak el a kulturális kifejezések sokszínűségének védelme és előmozdítása érdekében [...]."
>
> 6. cikk 1. bekezdés: „[K]ulturális politikái és intézkedései keretében, valamint figyelembe véve egyedi körülményeit és szükségleteit, *bármely Fél elfogadhat olyan intézkedéseket, amelyek arra irányulnak, hogy védje és előmozdítsa területén a kulturális kifejezések sokszínűségét*.
>
> 2. Ezek az intézkedések az alábbiakat foglalhatják magukban:
>
> (a) a kulturális kifejezések sokszínűségének védelmére és előmozdítására irányuló *szabályozási intézkedések*;
>
> (b) olyan *intézkedések, amelyek* – megfelelő módon – *lehetőséget nyújtanak a hazai kulturális tevékenységek,* áruk és szolgáltatások számára, [...] *beleértve az említett tevékenységekkel,* árukkal és szolgáltatásokkal összefüggésben *használt nyelvre vonatkozó rendelkezéseket is;* [...]
>
> (g) intézkedések, amelyek arra irányulnak, hogy segítsék és *támogassák a művészeket és másokat, akik a kulturális kifejezések megteremtésében részt vesznek*."
>
> 7. cikk: „1. A Felek erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy *területükön olyan környezetet hozzanak létre, amely arra ösztönöz* egyéneket és társadalmi csoportokat, *hogy [...] saját kulturális kifejezésmódjaikat létrehozzák,* előállítsák, terjesszék, elosszák, és azokhoz hozzáférjenek, *megfelelő figyelmet fordítva... különböző társadalmi csoportok, beleértve a kisebbségekhez tartozó személyek* és az őslakos népek különleges körülményeire és szükségleteire.
>
> 2. A Felek erőfeszítéseket tesznek arra is, hogy *elismerjék a művészek, az alkotói folyamatban résztvevők, a kulturális közösségek és a munkájukat támogató szer-*

vezetek értékes *hozzájárulását*, és a kulturális kifejezések sokszínűségének gyarapításában játszott *központi szerepüket*." *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

3. Az EU Alapszerződései a nemzeti identitás és a kulturális szuverenitás tiszteletben tartásáról

Mivel az Európai Uniót és tagállamait kötik az UNESCO Egyezmény elvei és rendelkezései, elvárható, hogy az uniós szabályozás összhangban álljon ezekkel az elvekkel és rendelkezésekkel. Ezzel kapcsolatban Ady Endre Ülj törvényt, Werbőczy című költeményének az első sorai juthat eszünkbe: „Még magasról nézvést [m]egvolna az ország". E sorok adaptált változatával jellemezhető a helyzetet: az EU-szerződések magasságából nézvést még megvolna az összhang az UNESCO Egyezménnyel, s ha az Unió testületei betartanák a Szerződések szabályait, minden rendben lenne. Ám a gyakorlatban, úgy tűnik, ez nincs – vagy legalábbis nincs mindig – így.

Érdemes áttekinteni az Európai Unióról szóló szerződésnek (EUSz) és az Európai Unió Működéséről szóló szerződésnek (EUMSz) az alapvető rendelkezéseit (az egységes szerkezetbe foglalt változataik alapján):

> EUSz 3. cikk (3) bekezdés: „Az Unió *tiszteletben tartja* saját kulturális és nyelvi sokféleségét."
>
> EUSz 4. cikk (2) bekezdés: „Az Unió *tiszteletben tartja a tagállamoknak a* [...] *nemzeti identitását*."
>
> EUMSz 3. cikk (1) bekezdés: „Az Unió *kizárólagos hatáskörrel* rendelkezik a következő területeken: [...]" [*a kultúra nem szerepel* e területek között].
>
> EUMSz 4. cikk (2) bekezdés: „Az Unió és a tagállamok között *megosztott hatáskörök* a következő fő területeken alkalmazandók: [...]" [*a kultúra nem tartozik ilyen hatáskörbe*].
>
> EUMSz 6. cikk: „Az Unió hatáskörrel rendelkezik *a tagállamok intézkedéseit támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedések végrehajtására*. Ezek az intézkedések európai szinten a következő területekre terjednek ki: [...] *c) kultúra...*" *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Tehát a kultúrára sem kizárólagos, sem megosztott hatásköre nincs az Uniónak, csupán a tagállamok intézkedéseit támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedéseket tehet. Azt, hogy ezek az uniós intézkedések miben állhatnak, és mire nem terjedhetnek ki, az EUMSz 2. cikkének (5) bekezdése részletezi:

> „(5) Meghatározott területeken és a Szerződésekben megállapított feltételek mellett az Unió hatáskörrel rendelkezik a tagállamok intézkedéseit *támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedések* megtételére, *anélkül azonban, hogy ennek révén elvonná a tagállamok e területeken meglévő hatásköreit. Az Unió e területekre vonatkozó*, a Szerződésekben meghatározott rendelkezések alapján elfogadott *kötelező erejű jogi aktusai nem eredményezhetik a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek harmonizációját.*" *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Erre a rendelkezésre figyelemmel, az Unió elvileg nem fogadhatna el olyan kötelező hatályú szabályozást a kultúrát érintő kérdésekben, amely a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek harmonizációját célozza, vagy azt eredményezheti. De elég rendszeresen elfogad. Az EUSz 5. cikkének a hatáskör-átruházás, a szubszidiaritás és az arányosság elvét rögzítő rendelkezései[8] is nyilvánvalóvá teszik, hogy a szabályozás uniós szintű, sietős harmonizálására, sőt uniformizálására irányuló törekvések ellentétben állnak a Szerződés alapvető rendelkezéseivel.

A tagállamok kulturális szuverenitásának erősítésére alkalmasak az EUMSz 167. cikkének rendelkezései is:

---

8 Az 5. cikk így szól:

„(1) Az Unió *hatásköreinek elhatárolására a* <u>*hatáskör-átruházás*</u> *elve az irányadó.* Az *uniós hatáskörök gyakorlására a* <u>*szubszidiaritás*</u> *és az* <u>*arányosság*</u> *elve az irányadó.*

(2) A <u>*hatáskör-átruházás*</u> elvének megfelelően az Unió kizárólag a tagállamok által a Szerződésekben ráruházott hatáskörök határain belül jár el... *Minden olyan hatáskör, amelyet a Szerző-Fdések nem ruháztak át az Unióra, a tagállamoknál marad.*

(3) A <u>*szubszidiaritás*</u> elvének megfelelően azokon a területeken, *amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörébe*, az Unió csak akkor és annyiban jár el, *amikor és amennyiben* a tervezett intézkedés céljait *a tagállamok* sem központi, sem regionális vagy helyi szinten *nem tudják kielégítően megvalósítani* [...]

(4) Az <u>*arányosság*</u> elvének megfelelően az Unió intézkedése sem tartalmilag, sem formailag nem terjedhet túl azon, *ami a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges.*" *[Kiemelés tőlem - az elvek megnevezése esetében kétszeresen is - F. M.]*

„(1) Az Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, *tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket*, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.

(2) Az Unió fellépésének célja *a tagállamok* közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén *tevékenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken*: [...]

– *művészeti és irodalmi alkotás*, beleértve az audiovizuális szektort is [...].

(4) *Az Unió* a Szerződések *egyéb* rendelkezései alá tartozó *tevékenysége során, különösen kultúrái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat*." *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Az utóbbi rendelkezés különös figyelmet érdemel. Az Unió testületei – így az EB, az ET, az EUB és a Tanács is – bármilyen területen kifejtett tevékenységük során *kötelesek* (érdemes lassan tagoltan megismételni: kö-te-le-sek) figyelembe venni a kulturális szempontokat a tagállamok kulturális érdekei, és különösen a kulturális sokszínűség védelme szempontjából. Aligha szükséges bizonygatni, hogy ez különösen áll a kultúrát közvetlenül érintő olyan területekre, mint a szerzői jog és a szomszédos jogok, s ezeknek a gyakorlása, ahol indokolt, közös jogkezelés útján.[9]

Így hát az EU Alapszerződéseinek szintjéről nézve rendben levőnek látszanak a dolgok azok számára, akik fontosnak tartják a világ egyedülálló kulturális 'génbankjának', Európa kulturális sokszínűségének a megőrzését. Azonban nem kell sokat haladni lefelé a jogi szabályozás szintjein, hogy közelebbről nézvést hamar kiderüljön, korántsem nem történik minden úgy, ahogy az Alapszerződések ezt megkívánnák.

9 Ezért van az, hogy az EUB ítéleteiben mindig van egy olyan rész, amely az alkotói jogok és közös jogkezelés kérdéseit illetően elemzi, milyen jelentősége van az adott ügyek megítélésében a tagországok kulturális önazonossága és Európa kulturális sokszínűsége védelmének a szempontjából; hisz erre kötelezi a Bíróságot az EUSz 167. cikkének (4) bekezdése. Vagy rosszul emlékszik a szerző, és nincs ilyen rész?

4. A tagállamok kulturális szuverenitása, mint az európai integráció állítólagos akadálya

Még meg sem száradt a tinta az EUSz-t módosító, illetve az EUMSz-t magában foglaló Lisszaboni Szerződésen, amikor máris megjelentek olyan vélemények, hogy az Alapszerződéseknek a kultúra tekintetében meghagyott tagállami szuverenitására, a kulturális sokszínűség védelmére és a nemzeti identitás tiszteletben tartásának az elvére vonatkozó rendelkezései az 'euroszkeptikusoknak' tett engedmények, amelyeket – az európai integráció érdekeit követve – indokolt lesz jórészt figyelmen kívül hagyni.

A 2007. december 13-án jókora demokráciadeficittel elfogadott Lisszaboni Szerződésnek[10] a 2009. december 1-jén bekövetkezett hatályba lépése után kevesebb mint egy héttel, 2009. december 9-én lényegében erről tartottak egy nemzetközi konferenciát az Európai Bizottságtól kellemes megbízatásokat élvező Utrechti Egyetemen „Euroszkepticizmus és Multikulturalizmus" címmel.[11] Az előadók közül elégnek látszik a konferencia egyik szervezőjének, Irene Aronsteinnek az előadását

---

10 Magyarország akkori miniszterelnöke a Lisszaboni Szerződés aláírásáról hazatérve nagy sietve nyomban az Országgyűlés elé terjesztette azt, és a magyar Országgyűlés a tagállamok közül *elsőként*, 2007. december 17-én 325 igen, 5 nem szavazattal és 14 tartózkodással ratifikálta a Lisszaboni Szerződést. A 2007. évi CLXVIII. törvény a Szerződés kihirdetéséről 2007. december 22-én már meg is jelent a *Magyar Közlöny*ben. Sokan kétes dicsőségnek tartják ezt az elsőséget, s valószínűleg igazuk van. A Szerződés csak 2009 januárjában lépett hatályba, de addig a tagállamoknak csak egy része végzett a ratifikálással (ugyanis voltak olyan parlamentek, amelyek ratifikálás előtt – a magyar Országgyűléstől eltérő módon – nem ijedtek meg az 'euroszkepticizmus' vádjától, és alaposabban tanulmányozni kívánták, mivel járhat a Szerződés elfogadása). 2008-ban az írek népszavazáson utasították el a Szerződést (valószínűleg ez lett volna a sorsa a Szerződésnek sok más tagállamban is, ha az állampolgároknak módjuk lett volna véleményük kifejezésére, mint ahogyan ugyanez történt abban a két országban – Franciaországban és Hollandiában – ahol a kormányok elkövették azt a 'hibát', hogy a Szerződés elődjéről, az attól nem sokban különböző 'európai alkotmányról' népszavazást tartottak). 2009. október 4-én aztán – bizonyos gazdasági előnyök kínálatával meggyőzve az íreket – a megismételt népszavazáson elhárult az utolsó előtti akadály. Az utolsó akadály Vaclav Klaus cseh államfő volt, aki felismerte, milyen csapdákat rejt a Szerződés jó néhány rendelkezése a félperiférikus szerepre szánt közép-európai nemzetállamok számára, és az utolsó lehetséges pillanatig halogatta az aláírást. Végül, amikor látta, hogy nem számíthat a többi V4-ország szolidaritására – így Magyarországéra sem –, ő is beadta a derekát.

11 A konferenciáról szóló beszámolóért lásd Frank Van Schendel – Irene Aronstein: Introduction – Eurosceptcism and multiculturalism. *Utrecht Law Review* Vol. 6., No. 3., 2010, 1–7.; hozzáférhető itt: https://utrechtlawreview.org/articles/137/files/submission/proof/137-1-143-1-10-20101118.pdf (mind ez, mind a cikkben hivatkozott többi weboldal utoljára felkeresve 2025. április 15.-én).

idézni, mert ő fejezete ki a legnyersebb módon a 'mag-Európa' föderalista elitjének a véleményét.

A hölgy előadásának már a címe is sokat sejtető volt: „»Az Unió tiszteletben tartja a kulturális sokszínűséget és a nemzeti identitást«: a Lisszaboni Szerződés engedménye az euroszkepticizmusnak – komolyan vehető ígéretek vagy rejtett aknák?" Az előadásban többek között a következőket mondta:

> „Bár a Szerződés azt a szándékot tükrözi, hogy jelentős értéket tulajdonítson a tagállamok szuverenitásának, valamint kulturális és nemzeti identitásuknak – tiszteletben tartva a sokféleséget –, az Unió magatartása inkább arra utal, hogy fokozatosan kiterjessze hatáskörét. Ezért a tett ígéretek az üres beszédnél nem érnek többet. *A hatékonyan működő Unióban a kulturális sokszínűséget és a nemzeti identitást nyűgnek tekintik*, amelyek akadályozzák a zökkenőmentes együttműködést és a hatékony döntéshozatalt. *A sokszínűség és a nemzeti identitás tiszteletben tartásának ígérete nem teljesülhet, mivel ez ellentétes lenne az Unió tényleges céljával: a hatalom növelésével.*[12] *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Az euroszkepticizmus jelének és az Unió hatékonysága ellen hatónak tekinteni a kulturális sokszínűség védelmére vonatkozó igényt torz vélekedés, hisz Európa egyedi, különleges értékéről van szó, amelynek megóvása gazdagítja a közösséget, és semmiben nem veszélyezteti a működés hatékonyságát. Mégis, az uniós intézmények hozzáállása azt mutatja, az utrechti előadó jól látta, mi történik.

Úgy tűnik, az identitás és sokszínűség nemszeretem-kezelése egyenesen adódik a szerződésekben rögzített alapelvek – a (korlátozott) hatáskör-átruházás, a szubszidiaritás és az arányosság elve – sérelmével járó központosító törekvésekből: az uborka legendás görbületére is kiterjedő túlszabályozásból, a 'lopakodó' harmonizációból,

---

12 Uo. 111. A cikk szerzőjének a fordítása. Az eredeti angol szöveg így szól:
„Although the Treaty has the intention to attach considerable value to the sovereignty of Member States and their cultural and national identity – thereby respecting diversity to some extent – the overall signal that the Union seems to emit is one of gradually expanding the Union's powers. In that sense, the promises made do not seem to be much more than window-dressing. In an effectively functioning Union, cultural diversity and national identity seem to be considered as obstacles standing in the way of smooth cooperation and effective decision-making. The promises to respect diversity and national identities cannot be lived up to as this would be contrary to the Union's actual idea(l): an increase in powers."

vagy inkább már uniformizálásból. Azt, aki mindezt felismeri, és felhívja rá a figyelmet, tiltakozik ellene, aligha érheti az EU-ellenesség vádja azóta, hogy Martin Schulz, az Európai Parlament egykori elnöke kifejezte azt a véleményt, hogy mindez visszataszító „Frankestein Európává" teszi az Uniót. Ezt a kifejezést használta abban a híressé vált nyilatkozatában, amelyet Hamburgban tett 2013. március 4-én egy, az Unión belüli hatáskörmegosztásról szóló vitában. Főleg az EB tevékenységére utalt, amikor a túlszabályozás és túlzott uniformizálás veszélyeiről szólt:

> „Európában a nemzeti szuverenitás hatalommegosztás modelljére épül [...]. Amit most művelünk, az az, hogy ebből apránként darabkákat csípünk le, és azokat átvisszük uniós szintre [...]. Az eredmény az, amit »Frankenstein Európának« hívok.
>
> Olyan tevékenységet fejt ki az Európai Bizottság, amely elidegeníti az embereket. Két fajta gondolati iskola érvényesül a Bizottságnál: az egyik nem nyugszik addig, amíg nem sikerül privatizálni az utolsó temetőt is, a másik meg addig, amíg nem születik EU szabályozás még a temetésekre is."[13]

A szerzői jog területén az uniós Szerződések elveit és alapvető rendelkezéseit sértő két fent említett törekvés – egyrészt a kulturális sokszínűség védelmére és a nemzeti identitás tiszteletben tartására vonatkozó rendelkezések felesleges üres beszédnek tekintése, másrészt a hatáskör-átruházás, a szubszidiaritás és az arányosság elvét sértő túlszabályozás és központosítás – kumulatív módon, egymást erősítve jelentkezik.

Mindez nyilvánvalóvá válik, ha valaki egy rövid pillantást vet a szerzői joggal foglalkozó temérdek irányelvre és azok rendkívül terjedelmes rendelkezéseire, és ha felfigyel arra az új tendenciára, hogy a tagállami átültetést kívánó irányelveket egyre

---

13 A szöveg az *EU Observer* online oldalán 2013. március 5.-én megjelent beszámolóban szereplő, Schulztól vett idézetnek a szerző általi fordítása (lásd Valentina Pop: Parliament chief criticises 'Frankenstein Europe'. *EUobserver.com*, 2013. március 5., https://euobserver.com/political/119284.) Az eredeti angol nyelvű idézet így szólt:
„National sovereignty in Europe is based on a model of separation of powers [...]. What we are doing now is that we are taking bits and pieces of this framework and transferring them to the EU level [...]. The result is what I call 'Frankenstein Europe'. There are developments in the European Commission that only alienate people. There are two schools of thought in the EU Commission – one that doesn't rest until it privatises even the last local cemetery, and the other is not satisfied until we have an EU regulation for burials."

inkább közvetlenül alkalmazandó rendeletek váltják fel; sőt most már az utóbbiakra a 'törvény' ('*Act*') kifejezést használják, kicsit előreszaladva, megelőlegezve ezt az államok törvényi aktusaira használt kifejezést, mintha már az Európai Egyesült Államokról lenne szó. Néha úgy tűnik, hogy az EU intézményeiben vannak olyanok, akiket frusztrál, ha találnak a kulturális értékek alkotását, felhasználását és védelmét is érintő olyan mozzanatot, amelyre még nincs kimerítő jellegű uniós szintű szabályozás. Ez most már odáig megy, hogy a Bizottság közleményeiben ismételten megjelenik a területiség (vagyis a szerzői jog nemzeti szintű alkalmazása) elvének a felszámolása iránti nyílt törekvés és a tagállamok szerzői jogi törvényei helyett egy egységes 'Európai Szerzői Jogi Kódex' elfogadásának az ötlete is.

Az irodalmi és művészeti alkotótevékenység előmozdítását és a létrejövő művek és előadóművészi teljesítmények védelmét szolgáló szerzői jogi szabályozás kialakítása és alkalmazása szerves része a kulturális politikának. Mind az Uniót is kötő UNESCO Egyezmény, mind az EU Alapszerződések előírják a tagállamok kulturális szuverenitásának tiszteletben tartását és a kulturális sokszínűség nemzeti szintű védelmének szükségességét. Ezért az ilyen fajta erőltetett szerzői jogi harmonizálás és uniformizálás nyilvánvalóan sérti az Egyezmény és a Szerződések elveit és alapvető rendelkezéseit.

Különösen anakronisztikus ez a föderalista nyomulás, ha az Apáthy István nevéhez fűződő, 1884-ben elfogadott első magyar szerzői jogi törvényre gondolunk. A dualista monarchia tényleg állami alakulat volt, nem olyan, mint az Európai Unió, amely nem az. A kulturális politikai szuverenitása mégis megmaradt Magyarországnak, s abból egyenesen következett, hogy nem egységes osztrák–magyar, hanem – a nemzeti sajátosságok figyelembevételével – külön osztrák és magyar szerzői jogi törvény született.

5. Az Európai Bizottság 2005-ös – a kulturális sokszínűség ellen ható – ajánlása

A szerzők (majd később a szomszédos jogi jogosultak) jogainak közös kezelését végző egyesületek egyrészt a jobbára erősebb alkupozícióban levő felhasználókkal szembeni közös érdekérvényesítés céljából, másrészt pedig azért jöttek létre, mert nyilvánvalóvá vált, hogy bizonyos jogok csak ilyen szervezetek révén hatályosulhatnak megfelelő módon.

A közös jogkezelés előnyei – mind a jogosultak, mind a felhasználók szempontjából – csak akkor érvényesülhetnek, ha elismerik annak természetes monopólium[14] jellegét. A kjk-k az országok messze túlnyomó részében úgy jöttek létre, hogy csak egy társaság alakult egy adott jog kezelésére, s az képviselte nemcsak az adott ország jogosultjainak a repertoárját, de – kölcsönös képviseleti szerződések révén – gyakorlatilag az egész világrepertoárt. Ezzel összhangban az adott ország törvényei rendszerint szabályozták létrehozásuk rendjét, működésük engedélyezését és felügyeletét, továbbá a köztük és tagjaik, valamint köztük és a felhasználók között felmerülő viták rendezésének módját. Mindezt annak biztosítása végett, hogy a kjk-k törvényes, átlátható és hatékony módon működjenek, és ne legyen módjuk visszaélni a természetes monopolhelyzetükkel. Miután a szerzői jog és így a szerzői jogok kezelése is fontos szerepet játszik a kulturális politika szempontjából, a közös jogkezelésre vonatkozó szabályokat általában – legalább is a 'kontinentális' Európában – úgy alakították ki, hogy a nemzetközi kötelezettségek tiszteletben tartásával együtt is megfeleljenek az adott ország kulturális igényeinek és céljainak.

A közös jogkezelés jelentősége a kulturális politika szempontjából meglehetősen nyilvánvaló. Hisz józan ésszel aligha állíthatja bárki, hogy könyvek és más írásművek, zenei és képzőművészeti alkotások, filmek, előadóművészi teljesítmények nélkül beszélhetnénk kultúráról, hogy ezek létrejöttéhez ne lenne a szerzői jogra és szomszédos jogokra szükség, s hogy ezek közül a jogok közül több csak közös jogkezelés útján gyakorolható megfelelően.

Amikor az internet kulturális piaci szerepe kezdett nyilvánvalóvá válni, a szerzői jogokat kezelő kjk-k az együttműködésük kereteit biztosító nemzetközi szervezeteik révén gyorsan módosították a meglevő keretmegállapodásokat. A nyilvános előadás és a nyilvánossághoz közvetítés jogát kezelő kjk-kat tömörítő CISAC[15] 2000-ben létrehozta a 'Santiago-megállapodások', az ún. 'mechanikai jogokat' (vagyis a zeneművek rögzítésével kapcsolatos jogokat) kezelő BIEM[16] pedig a 'Barcelona-megállapodások' modelljét (a modellmegállapodások neve az elfogadásuk helyére utalt; az előbbi esetében

14 A gazdaságtudomány ismert fogalma szerint természetes monopólium olyankor akkor alakul ki – s akkor elfogadható (a monopolhelyzettel való esetleges visszaélés elleni jogi biztosítékokkal) – ha egy adott tevékenység esetén egynél több szereplő megjelenésével a költségek növekednek, és a gazdasági eredmények és egyéb teljesítmények romlanak.

15 *C*onfédération *I*nternationale des *S*ociétés d'*A*uteurs et *C*ompositeurs.

16 *B*ureau *I*nternational des Sociétés Gérant les Droits d'*E*nregistrement et de Reproduction *M*écanique.

Santiago de Chilére). A modellmegállapodások megfelelő módon adaptálták a nemzeti szinten működő kjk-k együttműködésének szabályait az új online környezethez. A jogosítást továbbra is az a nemzeti kjk végezhette a többi kjk képviseletében is, amelyik az adott online felhasználókkal – bizonyos ismérvek alapján (mint amilyen a weboldal felső szintű online tartományneve vagy a weblapon használt nyelv) – legközelebbi kapcsolatban állt. A modellmegállapodások részletes szabályokat tartalmaztak annak biztosítására is, hogy a befolyó jogdíjak felosztása a tényleges felhasználáshoz igazodó módon történjen mind az adott ország jogosultjai, mind pedig a kétoldalú szerződések alapján képviselt külföldi jogosultak között.

A Santiago- és Barcelona-megállapodások alkalmazása ígéretesen kezdődött, azonban az EB versenyjogi és belső piaci okokra hivatkozással történt beavatkozása véget vetett a gondosan – többszörös biztosítékokkel – kialakított rendszernek. Hiába voltak jogilag rendben és bizonyultak sikeresnek a megállapodások, a CISAC- és BIEM-tagtársaságok nem merték vállalni a harcot az EUB előtt. Így amikor a megállapodások próbaideje lejárt, a bizottsági kifogás (‘*statement of objection*’) fenyegetése alatt nem merték megújítani azokat.

A közös jogkezelés alapvető jellegzetességeivel kapcsolatos sajnálatos tájékozatlanságról árulkodó beavatkozás szerencsétlen volt. Az viszont, amit az EB a CISAC és a BIEM rendszere helyébe hasonló ismerethiánnyal kidolgozott és a kjk-kra megpróbált rákényszeríteni – részben ‘sikerrel’ – CSAK zűrzavarként jellemezhető.

A Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról van szó.[17] Az ajánlás – ‘informálisan’ őszintén bevallott – célja a nemzeti kjk-k felszámolása, és helyettük négy-öt egymással versenyző összeurópai kjk létrehozása volt, mintegy az Egyesült Államok rendszerének a másolása, ahol zenei jogok területén akkoriban négy kjk ‘versenyzett’ egymással.[18]

---

17 A Bizottság 2005. május 18-i ajánlása a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről (2005/737/EK), HL L 276, 21/10/2005., 54–57.

18 A nyilvános előadás és a nyilvánossághoz közvetítés jogának kezelésére jött létre két nagyobb (az ASCAP és a BMI) és egy kisebb (a SESAC), a ‘mechanikai’ jogok kezelésére pedig a Harry Fox Agency.

Két lényeges dologról megfeledkezett az EB az ajánlás megalkotásával. Ez egyik az, hogy az Egyesült Államok föderális ország, amelyet nemcsak az alkotmány, hanem az angol nyelv is egységessé tesz (egyelőre), míg az EU külön tagállamokból és nemzetekből áll, azok eltérő nyelveivel, hagyományaival és kultúrájával. A másik pedig az, hogy mintha szó lenne az Unió alapelvei között olyasmikről, mint a kulturális szuverenitás és nemzeti identitása tiszteletben tartása és a sokszínűség védelme.

6. Az Európai Parlament 2007-es, az ajánlás súlyos kritikáját megfogalmazó határozata

Szerencsére módja van e cikk szerzőjének elkerülni, hogy a nemzeti szintű közös jogkezelés felszámolására tett erőfeszítésekről alkotott véleményének a kifejtéséért az euroszkepticizmus vádja érje. Elegendő az EP-nek az EB ajánlásáról 2007-ben elfogadott határozatát idézni:

> „I. [...] *a nemzeti közös jogkezelőknek* továbbra is *fontos szerepet kell játszaniuk az új és kisebbségi jogosultak, a kulturális sokszínűség, a kreativitás és a helyi repertoár előmozdításának támogatásában*, ami feltételezi, hogy a nemzeti közös jogkezelők kulturális hozzájárulások beszedésére vonatkozó joga meg kell, hogy maradjon;
>
> J. [...] *a nemzeti közös jogkezelők hálózata fontos szerepet játszik* [...] ösztönözve az új és kisebbségi repertoárokat Európában, és ezt nem szabad veszni hagyni; [...]
>
> L. [...] *aggodalomra ad okot az ajánlás néhány rendelkezésének esetleges negatív hatása a helyi repertoárokra és a kulturális sokszínűségre*, hiszen ez *a jogok nagyobb közös jogkezelők kezében való összpontosulásához kedvezhet*, és [...] a jogkezelők közötti, a jövedelmezőbb jogosultak megszerzésére irányuló bármilyen verseny bevezetésére irányuló kezdeményezés hatásait vizsgálni kell és össze kell mérni e megközelítés kisebb jogosultakra, kis- és középméretű közös jogkezelőkre és a kulturális sokszínűségre gyakorolt hatásával; [...]
>
> Y. [...] *a Bizottságnak értékelnie kellene* azokat a kezdeményezéseket, amelyek biztosítják a folyamatos széleskörű hozzáférést a repertoárokhoz, beleértve a helyi és kisebb repertoárokat is, az UNESCO kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló egyezményével

> összhangban, tekintettel a digitális kor sajátosságára, ugyanakkor figyelembe véve ennek *a szerzők és a kulturális sokszínűség általános helyzetére gyakorolt közvetlen és közvetett hatásait is*;
>
> [a Parlament] felhívja a Bizottságot [...], hogy az érdekelt felekkel való szoros konzultációt követően, mielőbb *nyújtson be javaslatot* az Európai Parlament és a Tanács által együttdöntési eljárás keretében meghozandó *rugalmas keretirányelvre*, amely szabályozná a szerzői és szomszédos jogok közös kezelését a határokon átnyúló on-line zenei szolgáltatások terén, figyelemmel a digitális kor sajátosságaira és *védelmet nyújtva az európai kulturális sokszínűség, a kisebb érdekelt felek és a helyi repertoárok számára* az egyenlő bánásmód elve alapján."[19] *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

A határozat egyértelműen tükrözte a Parlamentnek azt a véleményét, hogy az ajánlás súlyosan sérti a kulturális sokszínűséget és a nemzeti identitást, és hogy a közös jogkezelést irányelvben kell szabályozni, és sokkal megfelelőbb módon, mint az ajánlásban. E vélemény helytálló voltát az ajánlás nyomán kialakult fejlemények messzemenően megerősítették. A valamikor a szerzők szövetségeseinek számító, de közben előbb a nagy lemezkiadók kezébe került, majd a még nagyobb szórakoztatóipari konglomerátumok részévé vált zeneműkiadók kivonták online jogaikat a nemzeti kjk-k repertoárjaiból, a néhány nyugat-európai kjk-val három-négy összeurópai '*hub*ot' hoztak létre, és a saját repertoárjaik jogosításával kezdetek versenyezni egymással.

Ez nem egyszerűen a közös jogkezelés új formáját, hanem a közös – kollektívák általi kollektív – jogkezelési rendszer értelmének és céljának a figyelmen kívül hagyását jelentette; lépést a közös jogkezelés egyik alapvető elemének, az alkotói szolidaritásnak és együttműködésnek a feladása és a különböző jogosultcsoportokat képviselő kvázi-ügynökségek egymás elleni piaci versennyel felcserélése irányában. Egyelőre a tagállamok nemzeti szintű kjk-i is tartották még magukat, jóllehet erősen hátrányos helyzetbe kerültek. Amíg a valódi közös jogkezelési rendszerben (így az indokolatlanul betiltott Santiago- és Barcelona-megállapodások alapján is) egy online felhasználónak elegendő lett volna egyetlen, a hozzá legközelebb álló kjk-tól beszerezni gyakorlatilag a teljes zenei világrepertoár felhasználására vonatkozó engedélyt, a zenei piacra

---

19 Az Európai Parlament 2007. március 13-i állásfoglalása a Bizottság 2005. október 18-i, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló ajánlásáról (2005/737/EC) (2006/2008(INI).

ráerőszakolt jogkezelési versenynek az lett a következménye, hogy egy felhasználó – amennyiben a teljes zenei repertoárt fel kívánta használni – a jogosításért több mint 30 kjk-val (a nemzeti kjk-kkal, valamint az 'összeurópai' *hub*okkal) kellett kapcsolatba lépnie.

7. A közös jogkezelésről szóló irányelv: erőltetett verseny, a kulturális sokszínűség ellen ható rendelkezések, túlszabályozás – kivéve, amit tényleg szabályozni kellett volna

Az EB eleget tett a Parlament felhívásának, ami a szabályozás *formáját* illeti; nekilátott egy irányelv előkészítésének, bár annak tervezetét csak öt év elteltével, 2012-ben sikerült közzétennie. A tervezet már nemcsak az online zenei jogosítással, de a közös jogkezelés minden vonatkozásával és részletével foglalkozott.

A tervezet a közös jogkezelést illetően világrekord terjedelmű szabályozást tartalmazott. Aligha jutott az eszébe bárhol Európában – és a világon – a törvényhozásnak vagy a kormánynak, hogy ennyire minden apró részletre kiterjedően szabályozza a közös jogkezelés bizonyos vonatkozásait. A szubszidiaritás euroszkeptikusnak tekintett elvét figyelmen hagyva, alig hagyott réseket – ha egyáltalán –, amelyeknek kitöltése a tagországokra maradhatott volna.

Annyira nyilvánvalóan ellentétben állt a tervezet a szubszidiaritás és az arányosság elvével, hogy néhány tagállam törvényhozása – nem törődve a borsó falra hányásának *know-how*-jával kapcsolatos negatív tapasztalatokkal – ezt szóvá is tette.[20] A legnagyobb V4-ország, Lengyelország törvényhozásának a határozata különösen erős kritikát fogalmazott meg. A Szejm plenáris ülése 2012. október 12-én szinte egyhangú határozatot fogadott el arról, hogy az irányelv tervezete ellentétben áll a szubszidiaritás elvével (a Szejm jelen levő 450 tagja közül 445 szavazta meg, négyen tartózkodtak, és csak egy képviselő szavazott ellene). Hasonló tartalmú 'indokolt véleményt' terjesztetett az Európai Parlament elé a francia szenátus,[21] és más tagországok kormányai sem tűntek lelkesnek a túlszabályozás miatt. (Egy lengyel kormánytisztviselő[22] a CISAC

20 Lásd www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/cm/916/916935/916935en.pdf.

21 Lásd www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/cm/917/917558/917558en.pdf.

22 Karol Kościński, aki akkor a lengyel Kulturális Minisztérium szerzői jogi főosztályát vezette, e cikk véglegesítésekor pedig a ZAIKS, a lengyel szerzői jogi társaság főigazgatója.

2014 novemberében a közép- és kelet-európai országok részére szervezett budapesti szemináriumán megkérdezte e cikk szerzőjétől: „Magyarország miért nem volt velünk ebben? Magyarországra mindenképpen számítottunk volna!" E cikk szerzője szégyellte magát; bizony érthetetlennek tűnt, miért maradt Vaclav Klaus és Lengyelország egyedül; minek – vagy kinek – volt betudható be a magyar kormány hallgatása.)

A hosszú nevű – „a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről" szóló – és egyébként is egy kisebb könyv hosszúságát kitevő irányelv[23] végül 2014. február 26-án született meg.

Az irányelvnek vannak olyan rendelkezései, amelyek szükségesek és hasznosak; hozzájárulhatnak a kjk-k működésének hatékonyabbá és átláthatóbbá tételéhez. Ennek eredményeként elérhető, hogy enyhüljön az a kedvezőtlen és időnként kifejezetten ellenséges légkör, ami a médiában, az általa egyoldalúan befolyásolt közvéleményben és a politikacsinálók körében is – jobbára indokolatlanul – kialakult a kjk-kkal szemben, s ami néhány európai országban a tevékenység eredményes ellátását megnehezítő jogi szabályozásban is megnyilvánult már. Az irányelvnek azonban megmaradt számos kedvezőtlen vonása, amelyeket az EP enyhített ugyan, de nem küszöbölhetett ki teljesen.

Az irányelv terjedelmes és részletes volta nem változott. Azonban szerencsére időközben történt valami. Az EP reagált a súlyos tagállami kritikákra és az irányelvtervezettel kapcsolatos módosításokat tartalmazó határozatának preambulumában kifejezetten utalt arra, hogy azok egy része a szubszidiaritás elve érvényességének a helyreállítását kívánja szolgálni. A Parlament számos rendelkezést illesztett be ebből a célból, bár jobbára csak az irányelv preambulumába. Azonban az így beillesztett értelmezési elvek is nyitottak némi lehetőséget a merev részletességű irányelvnek a szubszidiaritás elvével inkább összhangban álló, rugalmasabb értelmezésére. Különösen ilyen a Parlament kezdeményezésére beillesztett (12) számú preambulumbekezdés, amely így szól:

23 Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve (2014. február 26.) a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről.

„(12) *Ez az irányelv – amellett, hogy a* kizárólag a zeneművek online felhasználására vonatkozóan a szerzőket megillető, több területre kiterjedő hatályú jogokat kezelő közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó *III. cím kivételével az összes közös jogkezelő szervezetre vonatkozik – nem érinti a jogkezelésre*, például az egyedi kezelésre, egy reprezentatív közös jogkezelő szervezet és egy felhasználó között létrejött megállapodás kiterjesztett hatályára, azaz a kiterjesztett hatályú közös engedélyezésre, a kötelező közös jogkezelésre, a képviselet és a jogok közös jogkezelő szervezetekre történő átruházásának törvényes vélelmére *vonatkozó tagállami rendelkezéseket*." [*Kiemelés tőlem – F. M.]*

Igaz, hogy az EP beavatkozásának köszönhetően, ha ilyen '*last minute*' módon, és csak egy preambulumbekezdésben is, de szó esett az irányelvben arról is, amit valójában indokolt lett volna szabályozni, például a kjk-k szervezeti felépítésének és vezető testületei működésének minden lehetséges részeletei helyett (az utóbbiakra vonatkozóan bőven elegendő lett volna néhány alapvető követelményt megfogalmazni, és a többit a tagországoknak az egyesültekről és azok felügyeletéről szóló rendelkezéseire hagyni). Ha a fent idézett preambulumbekezdés nem holmi árva léghajóként lebegett volna a szabályozástenger felett, hanem megjelent volna az irányelv rendelkezéseiben is, hamar kiderült volna, mekkora ellentmondások adódhatnak az irányelvnek a kjk-k közötti kontrolálatlan versenyt erőltető szabályaiból. Meg abból, hogy a hosszú szöveget a brit törvény abszurd humorával[24] sikerült élénkíteni a kjk-knak a 3. cikk *a)* pontjában foglalt definíciójában, amely szerint egy kjk-t akár két szerzői jogi vagy szomszédos jogi jogosult is létrehozhat:

„»közös jogkezelő szervezet«: olyan szervezet, amely jogszabály, jog, átruházás, felhasználási engedély vagy más szerződéses megállapodás alapján, egynél több jogosult érdekében és közös javára kizárólagos vagy fő céljaként szerzői és szomszédos jogokat kezel, és amely a következő feltételek közül az egyiket vagy mindkettőt teljesíti:

---

24 Az Egyesült Királyságnak a szerzői jogról, a dizájnokról és szabadalmakról szóló 1988. évi törvénye – a Copyright, Designs and Patents Act – 116(2) szekciója a következőképpen határozza meg a '*licensing body*' fogalmát:
„In this Chapter [Chapter VII. Copyright Licensing] a »licensing body« means a society or other organization which has as its main object, or one of the main objects, the negotiation or granting either as owner or prospective owner of copyright or as agent for him, of copyright license, and whose objects include the granting of licenses covering works of *more than one author*." *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

i. a tagjai tulajdonában vagy ellenőrzése alatt áll;
ii. nonprofit szervezetként működik."

Mert akkor nemcsak az a kérdés merült volna fel, hogy miként is jönnek akkor létre – akár csupán két jogosultból – az irányelv által megkövetelt különböző vezetőtestületek, de az is nyilvánvalóvá vált volna, hogy az egymással versenyző kjk-k elszaporítását szolgáló 'liberalizáció' rosszul informált módon való erőltetése *per definitionem* frontális ütközésbe került a kötelező és kierjesztett hatályú közös jogkezelés lényegével.

A túlszabályozás közben valahogyan feledésbe merült, hogy a közös jogkezelés egyik alapvető – ha nem a legalapvetőbb – kérdése az, hogy mikor jöhet létre önkéntes alapon, mikor legyen kötelező módja egy adott jog gyakorlásának (ami különösen pontos szabályozást igényel, hisz az a kizárólagos jogok esetében azok korlátozásával jár), illetve mikor, milyen feltételek esetén van mód arra, amire a fent idézett preambulumbekezdés utal: „egy reprezentatív közös jogkezelő szervezet és egy felhasználó között létrejött megállapodás kiterjesztett hatályára, azaz a kiterjesztett hatályú közös engedélyezésre". Különösen az utóbbi esetben van szükség pontos szabályozásra annak meghatározása végett, mikor, milyen feltételekkel alkalmazható kiterjesztett hatályú közös jogkezelés, mikor tekinthető egy kjk reprezentatív jellegűnek, s milyen hatással jár a kiterjesztés. Így különösen rendelkezni kell a közös jogkezelésből való kilépés – az '*opt out*' – lehetőségéről. Mint ismeretes, a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés alapvető feltételeit végül sikerült rendezni a Digitális Egységes Piacról szóló irányelv[25] 12. cikkében, a kötelező hatályú közös jogkezelés átfogó szabályozása azonban még várat magára (bár ki tudja, lehet, hogy jobb így).

Felmerülhet valakiben persze, hogy íme, ezeknek a kérdéseknek a rendezése a szubszidiaritás elvének megfelelően a tagállapokra maradt. Azonban nem erről van szó. A kötelező és kötelező hatályú közös jogkezelés szükségképpen tagállami szintű szabályozást, engedélyezést és ellenőrzést igényel; ennek az elismerését és engedését pedig lehetőleg el kívánta kerülni az EB, mint ahogyan ez nyilvánvalóvá vált azzal, ahogyan a szolgáltatási irányelvnek[26] a közös jogkezelésre való alkalmazását erőltette

25 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról.

26 Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról.

(sőt az EP által mondott határozott 'nem' ellenére továbbra is ez a célja), ami egyértelműen tagállamok kulturális szuverenitásának a tagadását jelenti, és a kulturális sokszínűség ellen hat.

Aki az irányelv hosszú preambulumát olvasgatja, még nem feltétlenül észleli ennek a szándéknak a nyomait. Sőt olyan kijelentéseket *is* talál benne, amelyek szívet melengetők lehetnek azoknak, akik fontosnak tartják a kulturális sokszínűség védelmét és a kulturális szuverenitás megóvását. Hisz a nem kevesebb, mint 58 bekezdésből álló preambulumnak közel az elején, a (3) számú bekezdésben ez áll:

> „Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz) 167. cikke értelmében *az Európai Uniónak tevékenységei során figyelembe kell vennie a kulturális sokszínűséget,* és hozzá kell járulnia a tagállamok kultúrájának virágzásához, *tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségüket*, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget. *A közös jogkezelő szervezetek a kulturális kifejezésmódok sokszínűségének előmozdítóiként fontos szerepet töltenek be* – és továbbra is fontos szerepet kell betölteniük – azáltal, hogy *a legkisebb és a kevésbé népszerű repertoárok számára is piacra jutási lehetőséget teremtenek*, valamint szociális, kulturális és oktatási szolgáltatásokat nyújtanak jogosultjaik és a nyilvánosság számára." *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Ám később kiderül az olvasó számára, hogy ez üres beszéd – a fent említett utrechti konferencia részvevőinek a korai felismerése szerint csak kirakatnak szánt szöveg –, amelyet nem lehet komolyan venni. Olyan – a magyar szólásra gondolva –, mint egy prédikáció a vízivás fontosságáról, annak nyilvánvalóvá tétele előtt, hogy most – ennek ellenére – kizárólag bort fognak felszolgálni, de abból egy egész pincére valót; így a felvizezés vagy a feleslegessé vált vízfogyasztás tilos. Mert a (44) preambulumbekezdésben ez olvasható:

> *„A különböző zenei repertoárok* felhasználásának a több területre kiterjedő hatályú engedélyezés céljából történő összevonása elősegíti az engedélyezési folyamatot és – azáltal, hogy az összes repertoár felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezését elérhetővé teszi a piacon – *növeli a kulturális sokszínűséget.*"

Ez valótlan és őszintétlen állítás. A különböző zenei repertoárok engedélyezési célból való összevonása ugyanis, mint ahogyan az irányelv III. címének részletes

rendelkezéseiből kitűnik, azt a célt szolgálja, hogy az online engedélyezés néhány összeurópai kjk kezében összpontosuljon, s a kisebb tagállamok kisebb kjk-i az összevonás céljából adják át a repertoárjaikat a (természetesen a 'mag-Európa' országaiban létrehozandó) kjk-konzorciumoknak. Vagyis adják fel a nemzeti szintű jogkezelést. Mint láthattuk a fentiekben, az EP meggyőzően mutatott rá arra, hogy ennek a törekvésnek a megvalósítása a kisebb tagállamok kjk-inak a létét, s ezen keresztül a kulturális sokszínűséget veszélyezteti. Aligha elképzelhető, hogy aki leírta a fent idézett mondatot, tényleg hitt volna benne.

Az irányelv egészéből aztán egyértelműen kitűnik, hogy az EB a tervezet elkészítésekor tényleg csak egy pontját fogadta meg az EP súlyos – és jogos – kritikájának, és csak e pont kapcsán teljesítette igazán a Parlament határozatában foglaltakat; nevezetesen, hogy *irányelv*tervezetet készített a 2005-ös ajánlás helyett. A preambulum a legkevésbé sem utal az ajánlás hibáira, az EP által megállapított, káoszt előidéző és a kulturális sokszínűséget veszélyeztető voltára. Inkább a dicséret hangján szól róla; hisz a (39) számú preambulumbekezdésben ez a meglepő kijelentés áll: „A 2005/737/EK ajánlás egy olyan új szabályozási környezetet támogatott, amely alkalmasabb a jogszerű online zeneszolgáltatások nyújtásával összefüggő szerzői és szomszédos jogok uniós szintű kezelésére."

Igaz, miután az ajánlás célja a nemzeti közös jogkezelési rendszereknek a tagállamok identitása és a kulturális sokszínűség ellen ható felszámolása és néhány uniós szintű kjk-val való helyettesítése volt, erre valóban alkalmas szabályozási környezetet nyújtott. De mintha az EP rámutatott volna arra, hogy ez a törekvés nagyon nincs rendben.

Miután a preambulum ilyen pártolóan szólt az ajánlásról, nem csoda, hogy csak két problémát jelölt meg azzal kapcsolatban. Az egyik az, amire ugyancsak a (39) számú bekezdés utal: „Az ajánlás azonban nem volt elegendő a zeneművek online felhasználása széles körben több területre kiterjedő hatályú engedélyezésének ösztönzésére". A másik pedig az, amit ennek – a nem eléggé erőteljes ösztönzésnek – következményeként a (6) számú bekezdés állapít meg: „Azonban az ajánlás követése nem kiegyenlített". Vagyis nem a kulturális sokszínűség veszélyeztetése, meg az EU-s 'fél-periféria' kjk-inak az érintett tagállamokat megillető kulturális hatáskör megsértésével történő háttérbe szorítása volt a baj, hanem az, hogy nem sikerült a vonakodó kjk-kat, meg az őket esetleg támogató tagállamokat elég erősen ösztönözni az ajánlás fegyelmezett és 'kiegyenlített'követésére.

Az irányelv ennek megfelelően gondoskodni kíván arról, hogy az ösztönzés sokkal robusztusabb legyen. Olyan feltételeket és követelményeket ír elő, amelyekkel elérhető, hogy első lépésként az online jogosítás céljából, a kisebb kulturális piaccal rendelkező uniós félperiféria kjk-i kénytelenek – sőt kötelezettek – legyenek átadni a nemzeti repertoárjaikat néhány összeurópai kjk-konzorciumnak. A magánjogi viszonyokba keményen beavatkozva így kívánta elérni a Bizottság, hogy a jogosultak szándékainak és érdekeinek megfelelőn önkéntes alapon létrejött és jól működő – mert minden felhasználónak egy jogosítási forrást biztosító –, nemzeti szinten aggregált közös jogkezelés felszámolása nyomán kialakult káosz helyett újra bizonyos szintű aggregáció jöjjön létre. Csak éppen úgy, hogy amerikai mintára legyen néhány kisszámú, de most már nem nemzeti, hanem uniós szervezet, amely a saját összegyűjtött repertoárjával versenyez egymás ellen.

8. A szolgáltatási irányelv alkalmazásának az erőltetése a közös jogkezelés föderalizálása céljából

A közös jogkezelésről szóló irányelvnek a határokon átnyúló online zenei jogosításokról szóló III. címe a szerencsétlenre sikeredett 2005-ös ajánlás adaptált, kibővített és némileg javított változatának számít. Célja – vagyis elsőként a zenei online jogosítások tekintetében a nemzeti szintű közös jogkezelés helyett egy föderális, összeurópai rendszer létrehozása – egy jottányit sem változott az ajánláshoz képest; sőt az irányelv még erőteljesebb eszközöket tartalmaz annak megvalósítására.

Az előző bekezdésben az 'elsőként' szót emelte ki e cikk szerzője, mert az EB célja nyilvánvalóan az volt, hogy a nemzeti kulturális identitás és a kulturális sokszínűség védelmében fontos szerepet játszó közös jogkezelést előbb-utóbb általában is föderalizálja. Ennek fő eszköze a szolgáltatási irányelv alkalmazásának a közös jogkezelésre való kiterjesztése lett volna (bár úgy tűnik, hogy az EP ellenállásával szemben az EB továbbra is erre törekszik).

Az EB által készített irányelvtervezet eredeti (3) számú preambulumbekezdése még a következőket tartalmazta:

> „Az Európai Unióban székhellyel rendelkező közös jogkezelő szervezetek – mint szolgáltatók – kötelesek a nemzeti követelmények tiszteletben tartására a belső piaci szolgáltatásokról szóló 2006. december 12-i 2006/123/EK európai

> parlamenti és tanácsi irányelvvel összhangban, amely jogi kereteket kíván teremteni a letelepedés szabadságának és a szolgáltatások tagállamok közötti szabad mozgásának biztosításához. Ez azt feltételezi, hogy a közös jogkezelő szervezetek szabadon nyújthassák szolgáltatásaikat a határokon átnyúlóan, a más tagállamokban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező jogtulajdonosok képviselete érdekében, vagy engedélyeket nyújthassanak a más tagállamokban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező felhasználók részére."[27] *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

A szolgáltatási irányelvnek a fent idézett módon való alkalmazása azt kívánta elérni, hogy bármely tagállam bármely kjk-ja minden további nélkül, akár letelepedve, akár letelepedés nélkül nekiláthasson bármely másik tagállam területén a közös jogkezelésnek és versenyezhessen a nemzeti kjk-val, anélkül, hogy az érintett tagállam kormányától hozzájárulást kellene kérnie. Az EP által pontosan felvázolt és megakadályozni kívánt következménnyel, hogy a 'mag-országok' nagyobb repertoárral rendelkező és gazdagabb kjk-i fokozatosan kiszorítsák a kisebb tagállamok kjk-it, és így nemcsak az online zenei jogosítás területén, de más területeken is létrejöhessen az EB által kívánatosnak tartott eredmény: a nemzeti közös jogkezelés általában 'határokon átnyúlóvá', föderálissá való átalakítása.

Az EP beavatkozásának eredményeként a fent idézett preambulumbekezdés kikerült az irányelvből. Törölték a szolgáltatási irányelvre való hivatkozást a tervezet (8) számú preambulumbekezdésből is (amelynek a megmaradt része az elfogadott szövegben a (18)-as számot kapta). Az, hogy a szolgáltatási irányelvre való utalások benne voltak a tervezetben, de eltávolították azokat, elég határozottan arra az álláspontra utal, hogy az EP szerint nem alkalmazandó a közös jogkezelésre – függetlenül attól, hogy 'szolgáltatásnak' lehet-e tekinteni, vagy sem (legalábbis a szerzők és az előadóművészek kjk-inak a közösségei általi jogkezelést aligha; semmiképp nem jobban, mintha például valaki a munkáltatói jogoknak a szakszervezetek általi érvényesítését próbálná annak tekinteni).

---

27 Javaslat az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, COM(2012) 372 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012PC0372.

Az EUB-nak az OSA-ügyben hozott ítélete[28] megerősítette az Európai Parlamentnek a szolgáltatási irányelv alkalmazhatóságát elutasító álláspontját. Továbbá, bár az EUMSz-nek az Unión belüli szolgáltatásnyújtás szabadságáról szóló 56. cikkét elvileg alkalmazhatónak ítélte a Bíróság a közös jogkezelésre (kár, mint ahogyan arra az imént utalt a cikk szerzője), de az adott esetben – amely a hagyományos (nem online) közös jogkezelést érintette – úgy találta, hogy az említett cikk alkalmazására vonatkozó kivételekre tekintettel mégis elfogadható a külföldi (más tagállamokban letelepedett) kjk-k működésének a kizárása, miután a nemzeti kjk-nak biztosított *de iure* monopólium nélkül nem gyakorolható megfelelően az érintett jog (a zeneművek nyilvános előadására vonatkozó kizárólagos jog).

Sajnos azonban az EP nem volt elég figyelmes; a tagországok úgy jártak a kulturális szuverenitásuknak és a közös jogkezelési rendszerük integritásának megőrzésévek mint a mesebeli király az okos lány által hozott galambbal. Huss, odalett; maradt ugyanis az irányelvben hátul meglapulva egy olyan rendelkezés, amely a szolgáltatási irányelv szellemében alkalmas lehet az alkotói szolidaritás szellemében és az érintett országok kultúráját szolgáló módon létrejött közös jogkezelési rendszerek felszámolására. Az irányelv 37. cikkének anakronisztikus (2) bekezdésében ugyanis ez áll:

> „*Amennyiben valamely illetékes hatóság úgy véli, hogy egy másik tagállam területén letelepedett közös jogkezelő szervezet* esetleg *nem tartja be* a szóban forgó szervezet letelepedési helye szerinti tagállam által a jelen irányelvben meghatározott feltételeknek megfelelően elfogadott *nemzeti jogszabályi rendelkezéseket, valamennyi vonatkozó információt továbbíthatja a közös jogkezelő szervezet letelepedési helye szerinti tagállam illetékes hatóságának*, amelyhez adott esetben kérelmet csatolhat arra vonatkozóan, hogy ez utóbbi hatóság a hatáskörén belül tegye meg a megfelelő lépéseket. A megkeresett illetékes hatóság erre a kérelemre három hónapon belül indokolással ellátott választ küld.” *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

A rendelkezés azt sugallja, hogy egy adott tagállam kormányának semmilyen hatásköre nincs egy másik tagállamban letelepedett kjk által a területén végzett közös

28 OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním o.s. kontra Léčebné lázně Mariánské Lázně a.s., C-351/12., ECLI:EU:C:2014:110. Érdemes megjegyezni, hogy a közös jogkezelésről szóló irányelv 2014. február 26-i keltezésű, míg az OSA-ítéletet a rá következő napon, 2014. február 27-én fogadta el az EUB.

jogkezelési tevékenységének engedélyezésére és szabályozására, sőt még a nemzeti törvények megsértése esetén sem tehet semmilyen intézkedést egy ilyen kjk-val szemben. Csak panaszkodhat annak a tagállamnak a kormányánál, ahol a kjk-t létrehozták, de az nem köteles a jogsértéssel érintett ország törvényeinek a figyelembevételére, csak valamilyen választ kell küldenie néhány hónap elteltével némi indokolással.

Nem más ez, mint a területiség elvének és a kulturális szuverenitásnak a negligálására tett kísérlet, s az az elképzelés is kapcsolódik hozzá, hogy nem indokolt – s talán tilos is – a kjk-knak egy adott tagállamban való működését engedélyhez kötni. A szolgáltatási irányelv alkalmazásából tényleg ez következne, és sajnos mind az EP, mind a kulturális szuverenitásukhoz ragaszkodó tagállamok kormányainak a figyelmét elkerülte, hogy a 37. cikk (2) bekezdésében foglaltan ez a rejtett rendelkezés benne maradt az irányelvben.

A jogértelmezés effektivitásának az elvére figyelemmel nem mondható, hogy nem érvényes az, ami a 37. cikk (2) bekezdéséből következik; nevezetesen, hogy egy tagállam kormánya csak 'szólhat' egy másiknak, amikor annak a kjk-ja nem jár el a területén az ott érvényes törvények szerint. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy az adott tagállamnak ne lenne hatásköre – és kötelessége – gondoskodni a területén a szerzői jogok gyakorlásának a hatályosulásáról. Hisz minden tagállamot kötnek a Berni Egyezmény 36. cikkének (és más nemzetközi szerződések ehhez hasonló) rendelkezései:

> „(1) *Az ezen Egyezményhez tartozó valamennyi ország kötelezi magát, hogy* az alkotmányának megfelelően *megteszi az ezen Egyezmény végrehajtásának biztosításához szükséges intézkedéseket*.
>
> (2) Abban az időpontban, amikor ez az Egyezmény valamely országra nézve kötelezővé válik, az ország hazai törvényeinek *biztosítaniuk kell az Egyezmény rendelkezéseinek hatályosulását*." *[Kiemelés tőlem – F. M.]*

Vannak olyan szerzői jogok, amelyek csak megfelelő módon létrehozott és jól – átlátszó módon és hatékonyan – működő kjk-k útján hatályosulhatnak. Ezért az egyezményben részes minden országnak, így az EU-tagállamoknak is nemcsak lehetőségük, hanem egyezményes kötelezettségük erről gondoskodni, s nem megengedni azt, hogy a területükön a tudtuk, ellenőrzésük és hozzájárulásuk nélkül ezzel ellentétes tevékenységet végezzenek.

Az OSA-ítélet épp olyan eseteket azonosított, ahol nyilvánvaló, hogy egynél több kjk párhuzamos tevékenysége veszélyeztetné a közös jogkezelés működőképességét és hatékonyságát, s ahol ezért indokolt a törvényi rendelkezés, amely szerint csak egy egyesület működhet. Ehhez pedig engedélyezésre van szükség.

Az irányelv 37. cikkének (2) bekezdése és az OSA-ítélet azonban megfelelő jogértelmezéssel összeegyeztethető. Ehhez azt az értelmezést kell elfogadni, hogy az az irányelv említett rendelkezését ott kell alkalmazni, ahol az OSA-ítélet szerinti helyzet nem áll fenn; így különösen az online zenei jogosítás esetében, amelyről az irányelv III. címe rendelkezik.

9. A közös jogkezelésről szóló irányelv engedményei a 2005-ös bizottsági ajánláshoz képest

Az irányelv az ajánláshoz képest tartalmaz bizonyos engedményeket. Például ilyen a 32. cikkben szereplő, a sugárzás típusú felhasználásokra vonatkozó derogáció, amit – annak bizonyítékaként, hogy az egyetlen és a felhasználókhoz legközelebb álló „*one-stop-shop*" jogosítási forrás a jogszerű felhasználóknak is érdeke – a kjk-k és a rádió- és tévétársaságok együttes követelésére sikerült elérni.

Az 'EU útlevéllel' rendelkező (tipikusan 'mag-európai') kjk-k '*tag-on*'-kötelességeit tekintik az irányelv alkotói a kulturális sokszínűség védelmére alkalmas legfontosabb kompromisszumnak. Az erre vonatkozó rendelkezések[29] alapján az online zenei jogosításra az irányelv III. címében meghatározott szigorú feltételeknek megfelelő néhány kjk köteles elfogadni a feltételek teljesítésére képtelen kisebb kjk-k repertoárjának a kezelését is. (Ez az ún. '*tag-on*'-rendszer.)

Azonban, több okból kétségek merülhetnek fel, hogy ez a '*tag-on*'-rendszer képes lehet-e a meghirdetett módon és a kilátásba helyezett eredménnyel működni. Először, a repertoár online jogosítás céljára való átengedésével a félperiféria sorsára szánt tagállamok kjk-i a zenefelhasználás egyre dominánsabb módja tekintetében vesztik el szerepüket. Másodszor, e fontos tevékenység elvesztésével a maradék tevékenységükre eső arányos költségszint – legalábbis, ha továbbra is megfelelően próbálják ellátni a még meglevő feladataikat – szükségképpen megemelkedik, ami hátrányos

29 Lásd az irányelv 29. és 30. cikkét.

helyzetbe hozza őket a kjk-k közötti szolidaritás felszámolásával rájuk kényszerített versenyben. Harmadszor, ezzel együtt a már elveszetett repertoár tekintetében is vannak költségekkel járó feladataik (a repertoár átadására előírt részletes feltételek teljesítése, az adatok folyamatos frissítése, a kapcsolattartással felmerülő kiadások stb.). Negyedszer, nem látszik reális elképzelésnek, hogy egy másik tagállamban a főleg annak az országnak az állampolgáraiból álló menedzsmenttel és irányító testületekkel működő néhány nagy összeurópai kjk úgy bánik az átadott repertoárokkal, mint ahogyan azt a repertoárt átadó kisebb nemzeti kjk-k tennék. Ötödször és végül, de nem utolsó sorban, sok olyan szerző számára, akinek a művei egy másik tagállam kjk-jához kerülnek a '*tag-on*'-rendszer keretében, az eltérő nyelv okán komoly kommunikációs problémák – és a szükségessé válható fordítás, illetve tolmácsolás tekintetében többletköltségek – merülhetnek fel, amennyiben az irányelvben szabályozott módon kívánja érvényesíteni jogait (nem beszélve azokról a nehézségekről és költségekről, amelyek akkor terhelik a jogosultakat, ha személyesen próbálják gyakorolni tagsági jogaikat).

Mindent összevetve, bár az irányelv mögött álló eredeti szándék – amely számos rendelkezésben tükröződik – a tagállamok nemzeti kulturális hatáskörének a kurtításával elérendő 'lopakodó' föderalizáció volt, néhány kompromisszumos rendelkezés bekerült, és az EP be tudott némi rugalmasságot építeni az eredetileg jóval erősebb központosítást célzó tervezetbe. Sikerült megakadályoznia a szolgáltatási irányelv alkalmazhatóságának a kártékony hatású kimondását (bár az a bizonyos rejtett akna ott maradt).

10. A (közös jogkezelés céljaitól) 'független jogkezelő szervezetek' és az EUB tétova útmutatása, miként kezelendő a tagállamok közös jogkezelési rendszerét romboló hatásuk

A közös jogkezelésről szóló irányelvnek két preambulumbekezdése és két rendelkezése szól a 'független jogkezelő szervezetekről' (fjsz-ekről), ám a két rendelkezés közül valójában csak az egyik vonatkozik speciálisan az fjsz-ekre; s az se más, mint a azok definíciója az irányelv 3. cikkének *b)* pontjában:

> „*b)* »független jogkezelő szervezet«: olyan szervezet, amely jogszabály, jog, átruházás, felhasználási engedély vagy más szerződéses megállapodás

alapján, egynél több jogosult érdekében és közös javára kizárólagos vagy fő céljaként szerzői és szomszédos jogokat kezel, és amely:

i. nem áll a jogosultak közvetlen vagy közvetett, teljes vagy részleges-tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, és
ii. profitorientált szervezetként működik."

Az Irányelv (9) preambulumbekezdése megerősíti, amire a címe utal és amiről a rendelkezéseinek az elsöprő többsége szól: „Ezen irányelv célja, hogy [...] meghatározza a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozó követelményeket." Joggal merül fel tehát a kérdés, mit keresnek akkor az fjsz-ek az irányelvben, amelyek nem felelnek meg a kjk-knak az irányelv 3. cikk *a)* pontja szerinti definíciónak, mivel se nem állnak a tagjaik tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, se nem nonprofit szervezetek. Alapos magyarázatra lett volna szükség a terjedelmes preambulumban, miért kerültek be az irányelvbe az annak deklarált céljától idegen rendelkezések. Annál is inkább, mert eredetileg az irányelvtervezetben nem voltak még rendelkezések az fjsz-ekről. Úgy kerültek be, hogy a jogszabály-előkészítésnek a jogállami környezetben megkívánt normáit nem tartották tiszteletben; nem történt hatásvizsgálat, az érdekelt feleket nem vonták be, és a tagállamok sem kapták meg a lehetőséget, hogy kellő módon véleményt mondjanak a hirtelen, váratlanul megjelenő új szervezeti formáról és annak a közös jogkezelési rendszerükre tett hatásáról.

Ami a két preambulumbekezdést illeti, amelyekben szó esik az fjsz-ekről, indokolt előbb a másodikra, a (16) számúra utalni, mert az inkább csak az fjsz-ek definíciójának a kiegészítését, vagy legalább is értelmezését szolgálja:

„(16) Az audiovizuális művek előállítói, a hangfelvétel-előállítók és a műsorsugárzók saját jogaikkal – bizonyos esetekben például az előadó művészek által egyedi megállapodások alapján rájuk ruházott jogokkal is – rendelkeznek, és saját érdekeik szem előtt tartásával járnak el. A könyv-, zeneműű- és lapkiadók az egyedi megállapodások alapján rájuk ruházott jogokkal rendelkeznek, és saját érdekeik szem előtt tartásával járnak el. Ezért az audiovizuális művek előállítói, a hangfelvétel-előállítók, a műsorsugárzók és a kiadók sem tekintendők »független jogkezelő szervezeteknek«. Továbbá a szerzők és előadóművészek közvetítőjeként működő és a jogosultakat képviselő menedzserek és ügynökök a közös jogkezelő szervezetekkel való kapcsolataik során nem tekintendők »független jogkezelő szervezeteknek«, nem kezelik

más személyek jogait: nem állapítanak meg díjakat, nem adnak felhasználási engedélyeket, és nem szednek be jogdíjat.

Faludi Gábor a következőket írja arról, hogy a preambulumbekezdésben felsoroltak és az fjsz-ek közötti mezsgye mennyire vékony, ha egyáltalán létezik:

> „Az ilyen fjsz-ek rendszerint a vagyoni jogok átruházása és kivásárlása alapján működnek a jogosultak ellenőrzése nélkül, kivéve a felhasználásért a szerzőknek/előadóművészeknek járó díjak esetleges elszámolását olyankor, amikor azok [a jogaik átruházásakor] kikötnek ilyen részesedést. A vagyoni jogok végleges, visszavonhatatlan és teljes átruházása esetén nem lehet beszélni mások jogainak a kezeléséről."[30]

A preambulumbekezdés szerint az ott felsoroltak abban különböznek az fjsz-ektől, hogy „saját jogaikkal – bizonyos esetekben például az előadó művészek által egyedi megállapodások alapján rájuk ruházott jogokkal is – rendelkeznek, és saját érdekeik szem előtt tartásával járnak el". De hát, ahogyan arra Faludi rámutat, az fjsz-ek esetében is így van. Az említett üzleti szervezetek is a részükre átruházott jogokkal – tehát így már a saját jogaikkal – rendelkeznek, és a saját érdekeik – a saját profitjuk – szem előtt tartásával járnak el. Nincs itt semmilyen érdemi különbség; annál kevésbé van, mert a szerzők és előadóművészek a jogaiknak a filmgyártók és a lemezstúdiók részére történő átruházásakor is kiköthetnek ilyen részesedést ('*residuals*' formájában).

Maradna tehát az fjsz-ekre vonatkozó rendelkezéseknek a becsempészésére adandó magyarázatra a másik – (15) számú – preambulumbekezdés. Ám ott sincs szó ilyesmiről; amiről szó van, az ez:

> „(15) A jogosultak jogaik kezelését független jogkezelő szervezetekre is rábízhatják. Ezek a független jogkezelő szervezetek üzleti jellegű szervezetek, de különböznek a közös jogkezelő szervezetektől többek között azért, mert a

30 Faludi Gábor: The transposition of the Collective Management Directive (2016/26/EU) in Hungary. *Medien und Recht,* 2018/1., 31–32. A szerző fordítása; az eredeti angol szöveg így szól: „Such IMEs usually operate on the legal basis of assignment and buy-out of the economic rights exercised by [them] without any further rightholders' control save for the eventual accounting if the remuneration of the creator/performing artist is set as a recurrent royalty. In the case of a final, irreversible and full assignment of economic rights one cannot speak any longer of the management of other rightholders' rights."

felettük való ellenőrzést és a tulajdonosi jogokat nem a jogosultak gyakorolják. Azonban attól függően, hogy e független jogkezelő szervezetek a közös jogkezelő szervezetekhez képest milyen mértékben végzik ugyanazokat a tevékenységeket, kötelezni kell őket arra, hogy az általuk képviselt jogosultak, a közös jogkezelő szervezetek, a felhasználók és a nyilvánosság számára is bizonyos információkkal szolgáljanak."

Három eleme van a bekezdésnek, de egyik sem nyújt igazi magyarázatot. Az első az fjsz-ek definíciójában foglaltakra utal; ráadásul eléggé furcsán, hisz ez áll a szövegben: „a független jogkezelő szervezetek üzleti jellegű szervezetek, de különböznek a közös jogkezelő szervezetektől többek között azért, mert a felettük való ellenőrzést és a tulajdonosi jogokat nem a jogosultak gyakorolják". Miután két tekintetben különböznek az fjsz-ek a kjk-tól, nem érthető, hogy miért – „többek között" – csak az egyikről esik szó, a másikról – a profitorientáltságról – nem (ez annak ellenére sem érthető, hogy utalás történik az fjsz-ek üzleti jellegére). A bekezdés második eleme lényegében annak deklarálása, hogy az fjsz-ek bár nem közös jogkezelő szervezetek, mégis ugyanazokat a tevékenységet végezhetik, mint a kjk-k. Itt lett volna szükség mindenképpen némi indokolásra, miért is tehetik ezt, de nem történik kísérlet erre. A harmadik elem valamire magyarázatot ad, de nem a lényegre (vagyis arra, hogy miért viselkedhetnek úgy az fjsz-ek, mintha kjk-k lennének), hanem csak arra, hogy miután az irányelv megengedi, hogy így tevékenykedjenek, kötelezni kell azokat is a kjk-hoz hasonlóan bizonyos információk szolgáltatására. S itt van a nagy kérdés, ami aztán végképp magyarázatot igényelt volna. Miért csak arra? Az irányelv számos más és – mind a közös jogkezelés szempontjából, mind a kötelezettségekkel járó korlátok és terhek szempontjából – lényegesebb kötelezettséget is megállapít a kjk-k terhére. Azok alól vajon miért mentesülnek az fjsz-ek, amikor versenyre kelnek a kjk-kkal?

Így az EP-képviselők meglehetősen nagy információhiányban szenvedtek az irányelvnek az fjsz-ekre vonatkozó rendelkezéseit illetően. Ehhez az is hozzájárult, hogy az irányelv – a kjk-k definícióján kívüli egyetlen – másik rendelkezése nem áll másból, mint hogy felsorolja azoknak a cikkek, bekezdések és pontok számát – a tartalmukra való utalás nélkül –, amelyeket nemcsak a kjk-k, de az fjsz-ek esetében is alkalmazni kell. Nem túlzás azt állítani, hogy bőven akadtak olyan EP képviselők, akik nem tudták, mire szavaznak. Ez nem puszta feltételezés; egyes tagállamok képviselői abban a hitben fogadták el az irányelvet, hogy az fjsz-ek definíciója szerint azok nem lehetnek

profitorientáltak; sőt az adott tagországok nyelvén így is hirdették ki az irányelvet.[31] A EU *Hivatalos Lap*jának a román és spanyol változatában most is így áll a szöveg: „*nu are scop lukrativ*", illetve „*carezca de ánimo lucro*". Igaz, korrekciók is megjelentek azóta a *Hivatalos Lap*ban.

Az említett rendelkezés a 2. cikk (4) bekezdésében található:

> „(4) A 16. cikk (1) bekezdése, a 18. és 20. cikke a 21. cikk (1) bekezdésének *a)*, *b)*, *c)*, *e)*, *f)* és *g)* pontja, valamint a 36. és a 42. cikk hatálya az Unióban letelepedett valamennyi független jogkezelő szervezetre kiterjed."

A rendelkezések listája összhangban van a (15) preambulumbekezdéssel annyiban, hogy azok egy kivételével mind a kjk-k különböző információszolgáltatási kötelezettségeiről – s így eszerint az fjsz-ekéről is – szólnak. A 16. cikk (1) bekezdése az egyetlen kakukktojás, hisz abban ez áll:

> „(1) A tagállamok biztosítják, hogy a közös jogkezelő szervezetek és a felhasználók jóhiszeműen folytassanak tárgyalásokat a jogok engedélyezésére vonatkozóan. A közös jogkezelő szervezetek és a felhasználók kötelesek egymásnak megadni minden szükséges tájékoztatást."

Valószínűleg ez a rendelkezés – amelynek az első mondata a felhasználások jogosításával kapcsolatban a jóhiszemű tárgyalás kötelezettségről szól, tehát túlmegy az információszolgáltatás körén – azért került be a listába, mert a második mondata viszont arra vonatkozik. Azonban súlyos kérdések merülnek fel azt illetően, hogy miért csak a cikk (1) bekezdése alkalmazandó az fjsz-ekre is; a (2) és (3) bekezdése nem.

---

31 Lásd a román szöveg korrekcióját a következőképp: '*are scop lukrativ*': „Rectificare la Directiva 2014/26/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 februarie 2014 privind gestiunea colectivă a drepturilor de autor și a drepturilor conexe și acordarea de licențe multiteritoriale pentru drepturile asupra operelor muzicale pentru utilizare online pe piața internă" [OJ L 25, 2.2. 2016 o. 69 (RO)], és a spanyol szöveg korrekcióját a következőképp: '*tenga ánimo de lucro*': „Corrección de errores de la Directiva 2014/26/UE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 26 de febrero de 2014, relativa a la gestión colectiva de los derechos de autor y derechos afines y a la concesión de licencias multiterritoriales de derechos sobre obras musicales para su utilización en línea en el mercado interior" [DO L 84 4, 21.1.2015, o 48 (ES)].

A (2) bekezdés ugyanis többek között előírja, hogy a felhasználás engedélyezésének objektív és megkülönböztetésmentes kritériumok alapján kell történnie. Az fjsz-eket nem terheli ilyen kötelezettség. Ugyancsak nem vonatkozik rájuk a cikk (2) bekezdésnek külön számot nem viselő albekezdése, amely így szól:

> „A jogosultak a felhasználás engedélyezése fejében megfelelő díjazásban részesülnek. A kizárólagos jogok és a díjazáshoz való jogok díjszabásának észszerűnek kell lennie, többek között a jogok gyakorlásának gazdasági értékéhez képest, szem előtt tartva a művek és egyéb teljesítmények felhasználásának jellegét és körét, valamint a közös jogkezelő szervezet által nyújtott szolgáltatás gazdasági értékéhez képest. A közös jogkezelő szervezetek tájékoztatják az érintett felhasználót az e díjszabások megállapítására használt kritériumokról."

Miután az fjsz-ek nem a szerzők, előadóművészek és más jogosultak közösségeiként járnak el, és a céljuk a menedzsment profitjának a biztosítása, valóban nem lenne indokolt e deklarált célnak az elérését veszélyeztetni a jogosultak megfelelő díjazásának a megkövetelésével. S bár ez összhangban áll az irányelv sajátos logikájával, frontális ütközésbe kerül az EU-jog olyan alapvető elveivel, mint például amiről az információs társadalom irányelv[32] preambulumának a (9) bekezdése szól:

> „(9) A szerzői jog és szomszédos jogok harmonizációjának a magas szintű védelemből kell kiindulnia, tekintve hogy ezek a jogok elengedhetetlenek a szellemi alkotáshoz. Az általuk nyújtott védelem hozzájárul az alkotó tevékenység fenntartásához és fejlődéséhez a szerzők, az előadóművészek, az előállítók és a fogyasztók, valamint a kultúra, az ipar és a nagyközönség érdekében."

Nincs magyarázat arra, hogy mi indokolja az fjsz-ek befektetőinek és menedzsmentjének a profitoptimalizálása érdekében az alkotói jogok – és egyáltalán a szerzői jog céljának és értelmének – ilyen mértékű figyelmen kívül hagyását. Mint ahogy arra sem, miért kellett odáig elmenni ennek érdekében, hogy míg a kjk-kat köti a 16. cikk (2) bekezdése, amely szerint „[a] felhasználás engedélyezésének objektív és megkülönböztetésmentes kritériumok alapján kell történnie", és „[a] kizárólagos

32 Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

jogok és a díjazáshoz való jogok díjszabásának észszerűnek kell lennie", az fjsz-eknek nem kell ilyesmivel foglalkozniuk. Sőt, ebben a tekintetben még a preambulumban jelzett egyetlen kötelezettségüket – az információszolgáltatásra vonatkozót – sem kell teljesíteniük; a 16. cikk kihagyott (2) bekezdésének utolsó mondata, amely szerint „[a] közös jogkezelő szervezetek tájékoztatják az érintett felhasználót az e díjszabások megállapítására használt kritériumokról", csak a kjk-ra vonatkozik, az fjsz-ekre nem.

A cikk (3) bekezdése is csak a kjk-kat kötelezi arra, hogy indokolatlan késedelem nélkül választ adjanak a felhasználók kérelmeire, és ajánlatot tegyenek a felhasználás engedélyezésére, vagy indokolással együtt kifejtsék, miért nem kívánnak valamilyen meghatározott szolgáltatásra nézve felhasználási engedélyt adni. Az fjsz-eket ez sem köti.

Értehetetlen, miért ez az előny a jogosultak közösségeivel szemben a velük versenyző és profitra törekvő vállalkozók javára, de messze nem a csak a 16. cikkben foglaltakról van szó. A kérdések sokasága merül fel számos más jelentős kötelezettség és megkötöttség tekintetében is. Ezekkel kapcsolatban érdemes az EUB lent említett LEA v. Jamendo ítéletének az idevágó bekezdéseire utalni (bár nem szó szerint, kivéve az idézőjelben szereplő szövegeket, és zárójelben megjegyzést fűzve):

- a kjk-kkal ellentétben az fjsz-ek nem kötelesek az irányelv 6. cikkének (2) bekezdése értelmében felvenni tagnak azokat a jogosultakat, akik teljesítik a tárgyilagos, átlátható és megkülönböztetésmentes feltételeken alapuló tagsági követelményeket [nem beszélve arról, hogy nem kell ilyen követelményeket megfogalmazni, hisz jobbára a saját jogikat gyakorolják, amelyeket átruházás vagy kivásárlás útján szereznek meg];
- az fjsz-ek nem kötelesek arra, amit az az irányelv 5. cikke (2) bekezdésének második mondata a kjk-knak előír; nevezetesen, hogy – hacsak nem állnak fenn objektíven alátámasztott indokok – a jogosultak jogait kezeljék a jogosultak ilyen irányú kérelmére, amennyiben e jogok kezelése a tevékenységi körükbe tartozik, „ami azt jelenti, hogy a független jogkezelő szervezetek szabadon választhatják meg a pénzügyileg legjövedelmezőbb jogkategóriákat, és meghagyhatják a közös jogkezelő szervezeteknek a többi jog kezelését";
- az fjsz-eket nem terheli az irányelv 5. cikkének (4) bekezdésében a kjk-k terhére előírt kötelezettség a jogosultak szabadságának a tiszteletben tartására, hogy felmondják a jogaik, kezelésére vonatkozó megbízást, vagy tiltakozzanak a jogkezelés ellen;

- a kjk-kkal ellentétben az fjsz-eket nem kötik az irányelv 6–10. cikkében szereplő, a tagsági feltételekre, az irányítás és a felügyelet módjára, valamint az összeférhetetlenségre vonatkozó rendelkezések, sem pedig a panasztételi és vitarendezési eljárásokra vonatkozó, az irányelv 33–35. cikkében foglalt rendelkezések;
- az fjsz-ekre nem, csupán a kjk-kra vonatkoznak az irányelv 11–15. cikkében előírt, a jogdíjbevételek kezelésére vonatkozó követelmények, „ami lehetővé teszi számukra nyereségük maximalizálását"; és
- az irányelvnek a zeneművek online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről szóló III. címe sem alkalmazandó az fjsz-ekre.[33]

Az irányelv – a természetes monopóliumok eseteiben is – megpróbálja a kjk-kra is mesterségesen rákényszeríteni a versenyt. Az fjsz-ek javára azonban indokolatlan és tisztességtelen versenyelőnyt biztosít. Olyan ez, mintha egy 400 méteres gátfutás esetében a versenyzőknek minden gátat venniük kellene, de lennének néhányan, akik az utolsó gát után indulhatnának és csak a hátra levő métereket kellene megtenniük a célig.

Az fjsz-eknek különféle modelljei működnek, de közös vonásuk az, hogy zárt repertoárokat jogosítsanak a különböző országokban és – az irányelv által nyújtott igazságtalan előnyöket felhasználva – versenyre kelnek az adott országok szerzőit, előadóművészeit és más jogosultjait képviselő, a szolidaritásra épülő és az országaik kultúráját és alkotóképességeit támogató kjk-kal, kiszorítva őket jelentős felhasználási területekről, mint például a háttérzene. Ez szöges ellentétben áll az EU Alapszerződéseinek a tagállamok kulturális szuverenitására és a kulturális sokszínűség védelmére vonatkozó rendelkezéseivel, amely utóbbit az közös jogkezelésről szóló irányelv (3) preambulumbekezdése külön is megerősít, kiemelve a kjk-knak az e tekintetben játszott fontos szerepét:

> „A közös jogkezelő szervezetek a kulturális kifejezésmódok sokszínűségének előmozdítóiként fontos szerepet töltenek be – és továbbra is fontos szerepet kell betölteniük – azáltal, hogy a legkisebb és a kevésbé népszerű repertoárok számára is piacra jutási lehetőséget teremtenek, valamint szociális, kulturális és oktatási szolgáltatásokat nyújtanak jogosultjaik és a nyilvánosság számára."

33 Liberi editori e autori (LEA) kontra Jamendo SA ítélet, C-10/22. sz. ügy, ECLI:EU:C:2024:254 (a továbbiakban: LEA kontra Jamendo), 90–95. pont.

Az EUB-nek a LEA kontra Jamendo ügyben kellett foglalkoznia a kjk-k és az fjsz-ek viszonyával az olasz szerzői jogi törvény 180. cikkére tekintettel, amely a kjk-kra vonatkozóan átültette a közös jogkezelésről szóló irányelv 37. cikk (2) bekezdésében foglalt rendelkezést (amely, mint ahogy arra a fenti elemzés rámutatott, az EP figyelmetlenségéből maradt benn az irányelvben, hisz bár az EP elvetette a szolgáltatási irányelvnek a közös jogkezelésre való alkalmazását, ez a szolgáltatási irányelv szellemében fogant és tagállamok identitása és a kulturális sokszínűség védelme ellen ható rendelkezés óvatlanul ott maradt). A kjk-kra vonatkozóan; de az fjsz-ekre vonatkozóan nem. Az ügy kérdése az volt, hogy ez az olasz rendelkezés ellentétben áll-e az uniós joggal.

Ennek a cikknek a terjedelme nem engedi meg az ügyben hozott ítélet részletes elemzését. Az ítélet pozitív oldala az, hogy a Bíróság elvetette Szpunar főtanácsnok ultra-föderalista érveit, amelyekkel megkérdőjelezte az OSA-ítélet helyességét, és fenntartotta az ítélet érvényességét. Ezzel összhangban továbbra is visszautasította a szolgáltatási irányelv alkalmazhatóságát, de némileg következetlenül. A szolgáltatások szabadságának az EUSz-ban foglaltak szerinti alkalmazását mégis indokoltnak találta. A következő iránymutatást fogadta el, ami egy kicsit „a királynőt megölni nem kell félnetek jó lesz" szintű egyértelműségnek látszik megfelelni:

> „a 2014/26 irányelvvel összefüggésben az EUMSz 56. cikket úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan tagállami szabályozás, amely általános és abszolút jelleggel kizárja a más tagállamban letelepedett független jogkezelő szervezetek azon lehetőségét, hogy ezen első tagállamban szerzői jogra vonatkozó jogkezelési szolgáltatásokat nyújtsanak."[34]

Ezzel együtt jószándékú kísérlet ez a Bíróság részéről a közös jogkezelésről szóló irányelv szabálydzsungelének – ami az fjsz-ek esetében súlyos ellentmondásokkal teli – elfogadható értelmezésére. Inkább attól függ az iránymutatás hatása, mi mindent tekintenek a tagállamok olyannak, amely még nem általános és abszolút jellegű kizárás. Az identitásukat és kulturális szuverenitásukat védeni kívánó tagállamoknak meglehetősen tág lehetőség áll rendelkezésükre ebben a tekintetben: az OSA-ítéletben említett, a zeneművek nyilvános előadási jogát érintő eset és az ahhoz hasonlóak a Bíróság szerint is egyértelműen kizárhatók. Hasonló mondható el a kötelező közös jogkezelés eseteiről, és a digitális egységes piac irányelv *lex posterior*nak számító 12.

34 Uo. 99. pont.

cikkében szabályozott kiterjesztett hatályú közös jogkezelésről, amelyek csak a kjk-kra vonatkoznak; az fjsz-ekre nem. Sőt, az sem számít általános és abszolút kizárásnak, ha egy tagország az irányelv szerencsétlenül meghagyott 37. cikkének (2) bekezdését alkalmazza ugyan – miután a jogértelmezés effektivitásának elvéből adódóan, ha van rá mód, egy ellentmondásokkal teli rendelkezést is alkalmazni kell –, de csak az online felhasználásoknak az irányelv III. címe szerinti jogosítására (csak arra, de a nem online felhasználásoknak az internet útján való jogosítására nem).

Valami azonban sajnálatosan hiányzik az ítéletből.

A Bíróság az ítélet 11. pontjában idézi az irányelv (3) preambulumbekezdését, amely utal az EUMSz 167. cikkének a kulturális sokszínűség védelméről szóló rendelkezésére, de egyébként nem idézi az EUSz-nak és az EUMSz-nak a tagállamok identitásáról és kulturális szuverenitásáról szóló, a cikkben fent idézett rendelkezéseit, sőt az EUMSz 167. cikkét is csak az irányelv (3) preambulumbekezdésében foglalt parafrázisaként.

A Bíróság általában utalni szokott az EU szabályoknak az irányadó nemzetközi normákkal való összhangjára is, és ezeknek a normákkal összhangban igyekszik értelmezni az EU-s szabályokat. A kulturális sokszínűség védelméről szólva azonban fel sem merül, hogy értelemzésre szorulna az is, mi következik az erről szóló és az Uniót és a tagországait kötő UNESCO Egyezmény rendelkezéseiből; többek között, milyen intézkedéseket tehetnek az Egyezményben részes országok, így az EU-tagországok is, ha kulturális sokszínűségüket veszélyeztetik – ami az fjsz-ek részéről megtörténik.

Felvethető, hogy legalább az irányelv (3) preambulumbekezdésére, és így közvetve EUMSz 167. cikkére utal a Bíróság. Csakhogy az ítéletben ott esik szó utójára bármilyen kulturális szempontokról, jóllehet az EUMSz 167. cikkének (4) bekezdése a Bíróságot is kötelezi, hogy az Unió, nemcsak a kultúrával annyira szorosan összekapcsolódó kérdésekben, mint a szerzői jog és a jogok közös kezelése, de bármilyen „egyéb rendelkezés alá tartozó tevékenysége során [is], különösen kultúrái sokszínűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat". A kulturális szempontok figyelembevétele ezúttal is elmaradt. Hangsúlyozni kell azonban, hogy ez nem feltétlenül az EUB hibája, vagy legalább is nem csak azé. A tagországok kormányai és bíróságai sem veszik ezeket a rendelkezéseket figyelembe; nem kerül erre vonatkozó kérdés az EUB elé, és azok a tagországok sem hozzák ezeket szóba, amelyek – sajnos csak kevesen és ritkán – képviseltetik magukat az EUB elött folyó ügyekben.

11. Összegzés

Egy erős Európai Unió, nyitott belső határokkal és szorosan együttműködve azokon a területeken – mint a gazdaság, a fejlesztéspolitika vagy a külső határok védelme –, ahol erre szükség van, érdeke minden tagállamnak. Van, ahol ebben az értelemben 'több Európára' lenne szükség. Az Európai Egyesült Államokról szőtt föderalista álmok kergetése azonban – különösen a kultúra területén – nem 'több Európához', hanem kevesebb, meggyengülő, elértéktelenedő Európához vezethet. Európa csak akkor őrizheti meg magát és erejét, ha ragaszkodik a hagyományaihoz és megóvja azt, ami nemcsak vonzóvá teszi, de óriási versenyelőnyt is jelent számára: a világ leggazdagabb kulturális értékeit képviselő kulturális sokszínűségét.

Ragaszkodnunk kell az uniós Alapszerződések és az Uniót is kötő UNESCO Egyezmény minden olyan rendelkezésének a pontos betartásához, amelyek biztosítják a tagállamok kulturális szuverenitását, és a nemzeti identitás és a kulturális sokszínűség védelmét szolgálják. Az Unió alapintézményei nem egyformán partnerek ebben. Az EB egyoldalúan a kjk-k közötti versenyt és az integrációt szorgalmazza ott is, ahol ez a közös jogkezelés természetével nincs összhangban, veszélyezteti az érintetett jogok megfelelő érvényesítését és a sérti a Tagországok kulturális szuverenitását és a kulturális sokszínűség védelméhez fűződő érdekeket. Az EP inkább hajlik a kulturális szempontok figyelembevételére és – erejéhez és képességeihez mérten – igyekszik fellépni az ezen a területen megnyilvánuló indokolatlan központosító és uniformizáló törekvésekkel szemben. A EUB inkább az EP partnere ebben a tekintetben, de időként nem képes feloldani a kulturális szuverenitás tiszteletben tartásának és a sokszínűség védelmének a követelménye és az ezekkel szemben ható szabályok közötti feszültséget. Sőt mintha általában elfeledkeznék az EUMSz 167. cikke (4) bekezdésben foglalt kötelességéről, hogy a kulturális szempontokat megfelelően figyelembe vegye. Mindez a tagállamok hibája is, amelyek maguk sem érvényesítik ezeket a szempontokat. Talán van ebben valamilyen félelem vagy óvatosság is, nehogy az euroszkeptikusság vádja érje őket. Pedig a kulturális uniformizálással szembeni fellépés és Európának az egységben is megtartott sokszínűsége az Unió érdeke; nem pedig az ellen van.